

Булатова О.В.* , Дубенюк Я.А.**

АДАПТАЦІЯ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ РЕСПУБЛІКИ КІПР В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЇ ДО ЄС

У розглянутій статті піднімається питання особливостей різної реалізації напрямів фінансової політики з точки зору інтеграційних процесів. Розкривається еволюція вступу Республіки Кіпр до Європейського Союзу. Характеризуються різні заходи фінансової політики Республіки Кіпр після вступу в ЄС і в умовах світової фінансової та економічної криз.

Ключові слова: фінансова політика, інтеграційні процеси, світова економічна криза, валютна політика.

The article under consideration touches upon the peculiarities of financial policy's different directions realization in terms of integration processes. The evolution of the Republic of Cyprus's joining to the European Union is revealed. The different measures of the financial policy of the Republic of Cyprus after joining to the EU and in terms of the world financial and economic crises are characterized.

Keywords: fiscal policy, integration processes, the global economic crisis, the monetary policy.

В рассматриваемой статье затрагиваются особенности различной реализации направлений финансовой политики с точки зрения интеграционных процессов. Раскрывается эволюция вступления Республики Кипр в Европейский Союз. Характеризуются различные меры финансовой политики Республики Кипр после вступления в ЕС и в условиях мирового финансового и экономического кризисов.

Ключевые слова: финансовая политика, интеграционные процессы, мировой экономический кризис, валютная политика.

Значний вплив на розвиток сучасного світового господарства та окремих національних економік мають процеси інтернаціоналізації та інтеграції. Набуваючи членства в інтеграційних угрупованнях з метою підвищення рівня економічного розвитку та зростання добробуту, країни позбавляються певної самостійності у проведенні окремих напрямів внутрішньої на зовнішньої політики в залежності від того, на якому рівні інтеграції знаходиться інтеграційне угруповання. Найбільш розвиненим інтеграційним угрупованням на сьогоднішній день є Європейський Союз, членство у якому передбачає можливість приєднання до монетарного союзу, що вимагає від країн дотримання певних вимог та реалізації узгодженої фінансової політики. Однією з останніх до єврозони

* проректор з наукової роботи Маріупольського державного університету, кандидат економічних наук, професор, завідувач кафедри міжнародної економіки Маріупольського державного університету

** кандидат економічних наук, доцент кафедри міжнародної економіки Маріупольського державного університету

приєдналась Республіка Кіпр, тому вивчення її досвіду адаптації фінансової політики до європейських вимог є актуальним та своєчасним і може бути використано у практиці країн – майбутніх членів монетарного союзу ЄС.

Дослідженню особливостей формування та реалізації фінансової політики присвячені праці таких вітчизняних та зарубіжних вчених як Белінської Я., Береславської О., Гальчинської А., Леттера Т., Маккінона Р., Мандела Р., Стельмаха В., Філіпенка А., Фішера С., Фрідмана М. та ін. Крім того, питання реалізації сучасної валютної, фінансово-кредитної політики активно висвітлюються науковцями та провідними економістами міжнародних фінансово-кредитних організацій – Міжнародного валютного фонду, Міжнародного банку реконструкції та розвитку та ін. Однак подальшого поглибленого дослідження потребують питання, пов'язані із виявленням особливостей формування фінансової політики в сучасному світовому господарстві під впливом тенденцій інтеграції та глобалізації.

Метою даної роботи є визначення основних напрямів адаптації фінансової політики країни до вимог, що висуваються інтеграційними об'єднаннями на прикладі інтеграції Республіки Кіпр до Європейського Союзу. Для досягнення поставленої мети слід вирішити наступні завдання. По-перше, дослідити основні напрями здійснення фінансової політики Республіки Кіпр до приєднання до ЄС. По-друге, виявити особливості формування та реалізації валютної політики в умовах єврозони. По-третє, охарактеризувати особливості реалізації сучасної фінансової політики Республіки Кіпр в умовах членства у ЄС.

Об'єктом даного дослідження є механізм формування та реалізації фінансової політики, предмет дослідження – особливості фінансової політики країни в умовах валютної інтеграції.

Республіка Кіпр приєдналася до Європейського Союзу у травні 2004 р. та увійшла до зони євро у січні 2008. Заявка на повноправне членство у ЄС була надана урядом Кіпру у липні 1990 р., хоча ще у 1972 р. Кіпр підписав угоду про асоціацію з ЄС, а у 1987 р. став асоційованим членом Митного Союзу країн ЄС. У березні 1998 р. розпочалися серйозні переговори щодо повноправного членства Республіки Кіпр у ЄС. Набуття членства Кіпру в ЄС потребувало значного реформування як політичної, правової, так і економічної систем. Прийняті урядом Національні Програми відповідності критеріям ЄС охоплювали наступні сфери:

1. Політичну – розробка демократичних принципів та верховенство закону.
2. Економічну – чітке відокремлення пріоритетів економічної політики задля забезпечення макроекономічного розвитку.
3. Підтвердження можливості взяти на себе зобов'язання виконання критеріїв як у сфері нормативно-правового забезпечення, так і в інституційній сфері.
4. Фінансове забезпечення вищезазначених заходів, яке покривалося коштами ЄС лише у розмірі 43 млн. євро, чого було недостатньо для повного виконання всіх нормативних вимог.

Приєднання Кіпру до ЄС супроводжувалося окресленням основних напрямів політики національного розвитку та одночасним застосуванням механізмів відповідно до пріоритетів та ресурсів кожної країни-члена.

Валютна політика Республіки Кіпр історично проводилася в напрямку забезпечення макроекономічної стабільності шляхом прив'язки кіпрського фунта до якірної валюти або до корзини валют. Цей факт на тлі невеликих розмірів економіки країни, а також великого ступеня відкритості національної економіки був чи не єдиним орієнтиром при проведенні

валютної політики в країні. Політика використання валютного курсу як засобу стримування інфляції достатньо довго виправдовувала себе не тільки в умовах підтримки низького рівня інфляції, але й також в умовах забезпечення процесу економічного розвитку стабільного та сприятливого макроекономічного середовища.

Валюта, до якої прив'язувався курс кіпрського фунта, змінювалася декілька разів протягом періоду незалежності країни. Так, впродовж 1960-1972 рр. фунт було прив'язано до англійського фунта стерлінгів. Після розпаду Бреттон-Вудської валютної системи у 1972 р. цю прив'язку було перервано і курс почали прив'язувати до американського долара, проте на достатньо нетривалий проміжок часу. Впродовж 1973-1984 рр. кіпрська валюта прив'язувалася до корзини валют країн – основних експортерів до Кіпру, а протягом 1984-1992 рр. – до корзини валют країн – основних зовнішньоторговельних партнерів.

Прагнення Кіпру стати дійсним членом Європейського Союзу призвели до перегляду вибору корзини валют у 1992 р. В результаті 19 червня 1992 р. кіпрський фунт було прив'язано до екію з офіційним встановленим курсом $\text{CY}\text{£}1 = \text{€}1,7086$ та встановленням рамки коливань $\pm 2,25\%$. Проте з точки зору статичного розвитку, корзина екію не повністю відображала товарну структуру зовнішньої торгівлі Кіпру. Тим не менш, більша питома вага товарів послугами припадала саме на країни ЄС. Більше того, вибір екію в якості валюти прив'язки було частиною необхідного плану забезпечення цінової та макроекономічної стабільності, а також забезпечення конкурентоспроможності економіки острову на світовому та європейському ринках.

Продовжуючи успішну політику прив'язки кіпрського фунта до екію, 1 січня 1999 р. – перший день офіційного введення нової європейської валюти – кіпрський фунт було прив'язано до євро. Спочатку рамки коливань також були встановлені на рівні $\pm 2,25\%$, однак 1 січня 2001 р. вони були розширені до $\pm 15\%$ для того, щоб дати можливість Центральному Банку відреагувати на фінансові потрясіння потенційних дестабілізаційних потоків капіталу та протистояти спекулятивним потокам капіталу в умовах повної лібералізації ринку. В той же час більш вузький коридор коливання $\pm 2,25\%$ тимчасово використовувався для стримання цін та протидії фактору очікування.

Введення нового більш широкого коридору коливання валютного курсу супроводжувалося реалізацією двох надзвичайно важливих структурних реформ в Республіці Кіпр. Перша реформа стосувалася ліквідації максимального рівня (стелі) облікової ставки, що супроводжувалося пом'якшенням всіх обмежень на середньо- та довгострокові зарубіжні запозичення Кіпру. Друга реформа стосувалася введенням нового процесу визначення добового обмінного курсу кіпрського фунту, названого як «фіксований» процес. В рамках даного процесу один раз на день зустрічалися представники Центрального Банку та комерційних банків і через аукціонну процедуру встановлювали паритет кіпрського фунта з євро, американським долларом та англійським фунтом стерлінгів. Отримані результати вважалися важливим показником для внутрішнього ринку. Цей процес замінив адміністративний метод визначення добової вартості кіпрського фунта, який існував до цього.

Тенденції розвитку у 2001 р. призвели до ліквідації вузького коридору коливань і 13 серпня 2001 р. його замінив так званий широкий коридор. В результаті після ліквідації обмежень на середньо- та довгострокові запозичення з терміном існування більше 2 років станом на 1 січня 2001 р. потоки капіталу значно зросли одночасно із зростанням розміру приватних та корпоративних запозичень в іноземній валюті, переважно в євро, користуючись перевагами різниці в розмірі позичкового відсотку за позиками в євро та

фунтах. Це спричинило додатковий тиск на обмінний курс, а також змусило позичальників підвищити розміри валютних ризиків.

Рішення про ліквідацію вузького коридору коливань валютного курсу було прийнято майже одночасно із рішенням про зниження облікової ставки на 50 базових пунктів. Ці скорочення були вимушеними через значний вплив уповільнення світового економічного розвитку на економіку Республіки Кіпр. Зниження облікової ставки також призвело до зменшення різниці між позичковими відсотками за кредитами в євро та кіпрських фунтах, що в подальшому сприяло скороченню розміру запозичень резидентів країни в іноземних валютах.

Як наслідок глобального економічного спаду після терактів 11 вересня 2001 р. облікові ставки були в подальшому скорочені у вересні та листопаді 2011 р. на 50 базових пунктів кожного разу.

1 травня 2004 р. Кіпр став повноправним членом Європейського Союзу. Відповідність вимогам *acquis communautaire*, які охоплюють окрім іншого також лібералізацію у сфері руху капіталу, було проведено дуже обережно та повільно. Політична нестабільність, яка існувала в країні у квітні 2004 р. перед та після референдуму за План Аннана, поряд із повною лібералізацією руху капіталу після вступу до ЄС, були основними причинами можливої девальвації кіпрського фунта. Центральний банк Кіпру зреагував на ці чинники, які спричинили деяке збільшення вивезення капіталу, коментарями керуючого Банком, а також підвищивши облікову ставку на 100 базових пунктів. Після реалізації даних заходів потоки капіталу повернулися на нормальний рівень.

Протягом другої половини 2004 р. економіка Республіки Кіпр продемонструвала певні сигнали оздоровлення, хоча рівень інфляції дещо збільшився через зростання цін на нафту. У лютому 2005 р. Комітет з монетарної політики вирішив скоротити облікові ставки до 25 базових пунктів з подальшою фіскальною консолідацією.

2 травня 2005 р. кіпрський фунт приєднався до системи ERM II на умовах централізованого паритету $\text{CY}\text{£}1 = \text{€}1,7086$ ($\text{€}1 = \text{CY}\text{£} 0,585274$). Приєднання кіпрського фунта до системи ERM II підтвердила її сталість та стабільність, а тому задовольнила відповідні умови конвергенції у сфері облікових ставок. В результаті облікові ставки були зменшені двічі у травні та червні 2005 р. на 50 базових пунктів кожного разу між час проведення відповідних зустрічей в Комітеті монетарної політики.

10 липня 2007 р. Рада Міністрів фінансів країн ЄС ухвалила прийняття євро в якості валюти на території Кіпру і з 1 січня 2008 р. офіційний валютний курс кіпрського фунту в обмін на євро було встановлено на рівні $\text{€}1 = \text{CY}\text{£}0,585274$. Це рішення стало результатом значних дискусій та обговорень у сфері реалізації валютної політики Республіки Кіпр на тлі проведення ефективної монетарної та фіскальної політики. Таким чином, 1 січня 2008 р. кіпрський фунт було замінено на євро як єдину законну валюту Кіпру з незмінним фіксованим валютним курсом $\text{€}1 = \text{CY}\text{£} 0,585274$.

На кінець 2008 р. вартість євробанкнот, емітованих Центральним банком Кіпру, дорівнювала 1150,3 млн. євро, вартість монет – 73,3 млн. євро. Окрім того, близько 70,4 млн. кіпрських фунтів (120,3 млн. євро) ще не були обмінені на нову валюту. Це становило близько 11,5% від загального обсягу грошових одиниць, що знаходилися в обігу до прийняття євро. У 2010 р. продовжувався обмін кіпрських фунтів та євро. Так, було конвертовано 1,6 млн. кіпрських фунтів на 2,8 млн. євро. Центральний банк продовжуватиме процес обміну до 31 грудня 2017 р.

На кінець 2010 р. з моменту прийняття євро вартість банкнот та монет, емітованих Центральним банком Кіпру, досягла рівня 1296,3 млн. євро. Впродовж 2010 р. обсяг емісії

Центральним банком Кіпру скоротився на 86,8 млн. євро, зокрема, 96,6 млн. євро (банкнотами) було вилучено з обігу, натомість 9,8 млн. євро монетами було введено в обіг.

З 1 січня 2010 р. паралельно з імплементацією Програми Banknote Recycling Framework для євробанкнот було представлено схему «Notes Held to the Order of the Central Bank», відповідно до якої створюються більш ефективні умови випуску банкнот, зменшуються витрати на емісію та підвищується рівень захисту банкнот від підробок. Ця система дозволяє за певних умов банкам тримати (зберігати) банкноти та монети на рахунку Центрального банку Кіпру.

З прийняттям євро євровалютна політика Республіки Кіпр кардинально змінилася. Всі рішення стосовно монетарної політики було делеговано від Центрального банку Кіпру до Європейського Центрального Банку (ЄЦБ), який, проводячи валютно-фінансову та грошову політику, враховує ситуацію у всій зоні євро. Центральний банк Кіпру представлений у всіх відповідних органах та комітетах Європейського центрального банку та Європейської системи центральних банків.

Принциповим завданням уряду після приєднання до зони євро стала підтримка сильної фіскальної позиції одночасно із забезпеченням мережі соціального захисту та спрямування ресурсів на забезпечення економічного зростання, покращення об'єктів ринкової інфраструктури. В той же час проведення фіскальної політики має на меті консолідацію державних фінансів, скорочення дефіциту державного бюджету та розміру державного боргу, і таким чином спрямована на забезпечення довгострокової сталості державних фінансів.

Окрім того, така державна політика реалізовується з огляду на підтримку інвестиційної активності та розвитку приватного сектору, зростання продуктивності та певних заходів регуляторної політики, розвиток та підтримка наукових досліджень, інновацій та інвестицій є також частиною плану уряду, а в сукупності із проведенням реформи ринку праці це дозволить забезпечити гнучкість економічного розвитку та дасть змогу компаніям функціонувати у сприятливому бізнес-середовищі.

В рамках ЄС у 2008-2009 рр. було вжито заходи, спрямовані на постійний моніторинг та запобігання негативним кризовим явищам. Так, Європарламентом було прийнято відповідний регуляторний акт, яким функції нагляду за макрозапобіжною політикою передано новоствореному органу – Європейській раді з системного ризику (European Systemic Risk Board, ESRB), який почав діяти з 1 січня 2010 р. В цілому макрозапобіжний нагляд сфокусовано на оцінці ризиків фінансової системи, джерелами походження яких можуть бути як певні зміни поведінки індивідуальних або колективних фінансових інститутів, взаємовідносин між фінансовими посередниками та в цілому ринкові зміни та зміни макроекономічного середовища. Основною метою здійснення макрозапобіжного нагляду є визначення (ідентифікація), моніторинг та оцінка потенціальних ризиків та вразливих місць, які становлять загрозу фінансовій системі в цілому.

Основними інструментами макрозапобіжної політики, які вже використовувалися в практиці країн ЄС, є вимоги щодо капіталу та ліквідності, які носять «буферний» характер, встановлення обмежень на леверидж в певних видах кредитних контрактів (показники відношення кредиту до вартості або кредиту до доходу), обмеження на запозичення в іноземній валюті, ліміти за відкритими позиціями іноземних валют, ліміти на концентрацію та ін. На Кіпрі, зокрема, Центральним банком країни у 2007-2008 рр. було використано показник співвідношення кредиту до вартості при кредитуванні будівельної сфери, про що відзначалося вище.

Що стосується основних завдань ESRB, то вони зводяться до наступного:

1. Моніторинг, визначення та градація систематичних ризиків фінансової стабільності;

2. Переведення оцінки ризиків в дії відповідними органами, причому ESRB надаватиме рекомендації щодо можливих напрямів реагування на системні ризики після їх виявлення.

3. Покращення взаємодії між мікро- та макрозапобіжним аналізом задля підвищення ефективності оцінки системних ризиків. В даному випадку ESRB буде ініціювати обмін інформацією між Центральним європейським банком, національними центральними банками та національними органами фінансового нагляду.

Реалізація всіх вищезазначених заходів дозволила банківському сектору Республіки Кіпр утримати міцні позиції на ринку і за підсумками роботи у I півріччі 2010 р. їх загальний операційний прибуток зменшився лише на 0,1% порівняно з аналогічним періодом 2009 р., при цьому загальний розмір операційного доходу збільшився на 4,9% відповідно до аналогічного періоду попереднього року. Основними джерелами отримання прибутку банками стали чисті процентні доходи, які традиційно переважають порівняно з з показниками чистих платежів та комісій або прибутку від здійснення фінансових або валютних операцій, які є більш чутливими до несприятливих тенденцій зміни цін на світових фінансових ринках.

В той же час фіскальна політика в країні проводиться відповідно до Пакту стабільності та зростання, а також відповідно до національної фіскальної законодавчої бази, яка має на меті забезпечення фіскальної дисципліни, якості державних фінансів та довготривалу фіскальну сталість.

Важливими змінами, що відбулися на внутрішньому ринку Республіки Кіпр у 2008 р., стали прискорення кредитування приватного сектору та зростання інфляції, особливо впродовж перших десяти місяців року. Тенденції розвитку міжнародних фінансових ринків, що призвели до міжнародної кризи в банківському секторі, особливо у вересні-жовтні 2008 р. також позначилися і на економічному розвитку Кіпру, особливо у 2009 р. у сфері туризму та будівництва.

Важливі зміни у 2010 р. відбулися через започаткування довготривалого проекту у сфері державних фінансів стосовно проведення пенсійної реформи, яка вступила в дію у квітні 2009 р. В рамках даної реформи передбачається підвищення соціальних страхових внесків до 2035 р., а також реформування системи витрат, передусім, за рахунок перегляду критеріїв відповідності та розміру при призначенні соціальних страхових пенсій. В цілому, дані реформи мають змінити негативну тенденцію резервної позиції у Фонді соціального забезпечення та усіяко підтримати резервний баланс на сьогоднішньому рівні, який становить близько 40% ВВП до 2050 р. (порівняно з дефіцитом у розмірі 90% ВВП перед запровадженням реформи). Якщо в середньотривалій перспективі дані реформи не будуть мати позитивного ефекту, то в довготривалій мають спричинити суттєве покращення стану державних фінансів. Окрім того, зазначені реформи торкаються і сфери охорони здоров'я, що також зіграє важливу роль у стримуванні державних витрат в довготривалій перспективі. Ряд реформ у сфері державних фінансів вже знаходяться на стадії реалізації в рамках представлення Програми середньотривалого бюджетного обмеження. Ці реформи є важливою складовою урядової політики. Окрім того, результатом значної економії державних коштів стане запровадження політики управління боргом та готівкою, започатковані у 2009 р.

У Пакті стабільності та зростання зазначено, що у світлі зростання економічної та бюджетної диверсифікації в рамках ЄС «середньотривалі бюджетні цілі мають бути диференційовані для кожної країни-члена ЄС, враховуючи рівень диверсифікації та розвиток економічної та бюджетної позицій, а також різноманітність ризиків сталості державних фінансів».

Загальний державний (урядовий) сектор Республіки Кіпр складається з центрального уряду, місцевих органів влади та фондів соціального забезпечення. Центральний уряд відповідає за загальний розмір урядового дефіциту, місцеві органи влади – лише за 0,1% дефіциту від ВВП країни, більша частина їх операцій та інвестиційних програм фінансується через трансфертну систему центральним урядом (таблиця 1). Центральний урядовий дефіцит в країні збільшився з 2,6% ВВП у 2008 р. до 8,8% у 2009 р. Одночасно Фонд соціального забезпечення, діяльність якого базується на так званій системі «pay-as-you-go» мав профіцит у розмірі 2,7% ВВП у 2009 р. порівняно із 3,6% у попередньому році, що в цілому справило позитивний ефект на загальний бюджетний баланс. Впродовж 2010 р. загальний дефіцит державного бюджету Республіки Кіпр складав близько 5,3% ВВП.

Значний профіцит Фондів соціального забезпечення пов'язаний з реалізацією нових реформ, сприятливою демографічною ситуацією, а також тому, що Системи соціального забезпечення продовжує свою фазу зрілості на наступні кілька років, після чого особи, які повністю сплатять внески почнуть виходити на пенсію. Передбачається, що у 2013 р. буде спостерігатися профіцит Фондів соціального забезпечення лише на рівні 1,7%.

Таблиця 1
Розвиток загальної бюджетної системи Республіки Кіпр за субсекторами відповідно до Програми стабілізації 2009-2013 рр., % ВВП

<i>Субсектор</i>	<i>2008</i>	<i>2009</i>	<i>2010</i>	<i>2011</i>	<i>2012</i>	<i>2013</i>
<i>Чисті позички за субсекторами</i>						
Загальний державний сектор	0,9	-6,1	-6	-4,5	-3,4	-2,5
Центральний уряд	-2,6	-8,8	-8,6	-6,8	-5,4	-4,2
Місцеві органи влади	0	0	0	0	0	0
Фонди соціального забезпечення	3,6	2,7	2,7	2,4	2	1,7

На сьогоднішній день Кіпр живе за плановою системою, існує Стратегічний план розвитку на 2007-2013 рр., який сфокусовано на реформуванні та модернізації економіки та суспільства Республіки. Для виконання даного Плану з бюджету ЄС виділяється 822,6 млн. євро, що становить 12% від попереднього прогнозованого річного зростання витрат. Більша частина цих коштів буде спрямована на забезпечення сталого економічного зростання та підвищення рівня конкурентоспроможності національної економіки.

Таким чином, реалізація даного Плану дозволить забезпечити середньорічне економічне зростання на рівні 4%. Цей показник розрахований з урахуванням щорічного запланованого зростання рівня зайнятості населення до 1,5% на основі демографічних трендів, а також середньорічного зростання продуктивності праці близько 2,5%. У зв'язку з цим повна лібералізація економіки одночасно із зростання інвестиційної активності та використання новітніх технологій призвело до прискореного зростання показника продуктивності у порівнянні з попереднім періодом. В результаті відбудеться одночасне забезпечення умов повної зайнятості з умовами внутрішньої та зовнішньої макроекономічної стабільності. Стратегічною метою Плану розвитку є забезпечення фінансового зростання поряд із соціальним забезпеченням, підвищення рівня конкурентоспроможності національної економіки, зростання можливостей для працевлаштування та створення робочих місць для висококваліфікованих кадрів. В той же час, пріоритетним напрямом є досягнення рівня найбільш розвинутих країн ЄС, а

також перетворення Республіки Кіпр на своєрідний міст економічного співробітництва між країнами ЄС, країнами Близького Сходу та Північної Африки, а також міжнародного та регіонального центру надання новітніх сучасних послуг.

Список використаних джерел

1. Annual Balance of Payments Data: [Електронний ресурс] // Режим доступу до звітів: http://www.centralbank.gov.cy/nqcontent.cfm?a_id=757
2. Central Bank of Cyprus: [Електронний ресурс] // Режим доступу до звітів: <http://www.centralbank.gov.cy>
3. Cyprus Investment Promotion Center: [Електронний ресурс] // Режим доступу до інформації: <http://www.cipa.org.cy/>
4. Economic Bulletin. December 2010. Nicosia: Central Bank of Cyprus, 2011. – 204 p.
5. Finance Cyprus: Investment Guide & Business Directory. Country Profiler / Ministry of Commerce, Industry and Tourism, Nicosia. – 160 p.
6. Ministry of Finance: [Електронний ресурс] // Режим доступу до звітів: <http://www.mof.gov.cy>
7. Statistical Service of Cyprus: [Електронний ресурс] // Режим доступу до звітів: <http://www.cystat.gov.cy>